

Nagroda im. Sacharowa 2018

Trzydzieści lat od czasu, gdy Parlament Europejski przyznał ją po raz pierwszy, Nagroda im. Sacharowa za wolność myśli zachowuje całe swe symboliczne znaczenie, gdyż prawa człowieka nadal są łamane w wielu częściach świata. Dlatego odwaga ich obrońców zasługuje na powszechne uznanie. Przyznając w 2018 r. nagrodę ukraińskiemu reżyserowi Ołehowi Sencowowi – który obecnie przebywa w kolonii karnej na Syberii – Parlament dąży do zwiększenia presji wywieranej na Rosję w celu jego uwolnienia. Jednocześnie nagroda zwraca uwagę na walkę wszystkich ukraińskich więźniów politycznych więzionych w Rosji i na zaanektowanym Półwyspie Krymskim.

Kontekst

Znaczenie nagrody

Parlament Europejski każdego roku przyznaje Nagrodę im. Sacharowa za wolność myśli osobom lub organizacjom za wyjątkowe osiągnięcia w dziedzinie obrony praw człowieka i podstawowych wolności. Nagroda – [ustanowiona](#) w rezolucji Parlamentu z dnia 13 grudnia 1985 r. – nosi imię Andrieja Sacharowa, wybitnego radzieckiego dysydenta, współwynałazcy radzieckiej bomby wodorowej, laureata Pokojowej Nagrody Nobla w 1975 r. i działacza na rzecz praw człowieka i rozbrojenia jądrowego w Związku Radzieckim. Nagrodę nazwano jego imieniem w dowód uznania dla odważnych działań – prowadzonych ze szkodą dla własnej kariery zawodowej i wolności osobistej – w obronie praw człowieka, w tym wolności myśli i wypowiedzi. Nagrodę po raz pierwszy przyznano w 1988 r., kiedy to otrzymali ją wspólnie [Nelson Mandela](#) i (pośmiertnie) radziecki dysydent [Anatolij Marczenko](#). Zarówno Nelson Mandela, jak i Anatolij Marczenko uosabiają odwagę jednostki, która przeciwstawia się arbitralnej władzy opresyjnego reżimu i przypłaca to utratą wolności osobistej. Historii Nelsona Mandeli nie trzeba przedstawiać. Anatolij Marczenko był jednym z najbardziej znanych dysydentów w Związku Radzieckim. Zmarł w więzieniu w 1986 r. po trzymiesięcznym strajku głodowym na rzecz uwolnienia wszystkich radzieckich dysydentów. Oburzenie opinii publicznej spowodowane jego śmiercią skłoniło Michaiła Gorbaczowa do uwolnienia więźniów politycznych Związku Radzieckiego. Istnieje podobieństwo między jego odważnym działaniem a niezłomną postawą laureata z 2018 r. (zob. niżej).

Nagrodę [przyznaje się](#) w uznaniu szczególnych dokonań w jednej z następujących dziedzin: obrona praw człowieka i podstawowych wolności, zwłaszcza prawa do swobodnego wyrażania poglądów; ochrona praw mniejszości; przestrzeganie prawa międzynarodowego; rozwój demokracji i budowanie państwa prawa.

Procedura wyboru

Grupy polityczne lub grupy złożone z co najmniej 40 posłów do Parlamentu Europejskiego mogą zgłaszać kandydatów na wspólnym posiedzeniu Komisji Spraw Zagranicznych (AFET) i Komisji Rozwoju (DEVE) Parlamentu Europejskiego. W dniu 9 października br. komisje te wyłoniły następujących [trzech finalistów](#) spośród [ośmiu zgłoszonych](#): **Ołeh Sencow**, ukraiński reżyser skazany w Rosji na 20 lat pozbawienia wolności za sprzeciw wobec aneksji Krymu (zgłoszony przez grupę PPE), **organizacje pozarządowe zajmujące się ochroną praw człowieka i ratowaniem migrantów na Morzu Śródziemnym** (zgłoszone przez grupy S&D i Verts/ALE) oraz **Nasser Zefzafi**, przywódca masowego ruchu protestacyjnego w regionie Rif w Maroku, skazany na 20 lat pozbawienia wolności (zgłoszony przez grupę GUE/NGL). Konferencja Przewodniczących – w skład której wchodzi przewodniczący Antonio Tajani i przewodniczący grup politycznych – postanowiła przyznać tegoroczną nagrodę Ołehowi Sencowowi, ukraińskiemu reżyserowi więzionemu w Rosji. Uroczystość wręczenia nagrody, w postaci certyfikatu oraz czeku na 50 000 EUR, odbędzie się podczas sesji plenarnej Parlamentu Europejskiego 12 grudnia 2018 r. w Strasburgu. Zaproszenie na uroczystość otrzymują wszyscy finaliści. W tym roku laureat będzie reprezentowany przez członka rodziny i przez prawnika. W historii Nagrody im. Sacharowa zdarzało się już, że laureaci nie mogli jej odebrać osobiście z powodu uwięzienia – ostatnio stało się tak w 2015 r. w przypadku Raifa Badawiego. Ołeh Sencow to pierwszy laureat z Europy Wschodniej od 2009 r., kiedy to nagrodą wyróżniono rosyjski ośrodek praw człowieka [„Memoriał”](#).

Ołeh Sencow: ukraiński reżyser i symbol dla więźniów politycznych

Ołeh Sencow, urodzony 13 lipca 1976 r. w Symferopolu (Krym), studiował marketing na Państwowym Uniwersytecie Ekonomicznym w Kijowie. Studia te nie spełniły jego oczekiwań – jak [powiedział](#), „rozczarowały” go. Po latach zarządzania klubem informatycznym i [zawodowej](#) rywalizacji w internetowych grach wideo, w której ostatecznie zdobył tytuł mistrza Ukrainy, stał się czołową postacią krymskiego ruchu miłośników gier komputerowych. Doświadczenia związane ze światem gier zainspirowały jego pierwszy film pełnometrażowy [„Gracz”](#), który wszedł na ekrany w 2011 r., a następnie był prezentowany na wielu międzynarodowych festiwalach filmowych.

Euromajdan jako przełomowy moment dla Ukrainy – i dla Sencowa

W 2013 r. Sencow przerwał pracę nad filmem „Nosorożec”, opowiadającym o dzieciach w latach 90. XX w., by przyłączyć się do „rewolucji godności” (Euromajdanu), która wybuchła na Ukrainie w następstwie decyzji prorosyjskiego prezydenta Wiktora Janukowycza o zawieszeniu rozmów w sprawie układu o stowarzyszeniu między UE a Ukrainą. W lutym 2014 r. protesty utorowały drogę nowemu proeuropejskiemu rządowi i doprowadziły do [usunięcia](#) Janukowycza ze stanowiska. Kiedy w odpowiedzi Moskwa bezprawnie [anektowała](#) Krym i rozpoczęła [wojnę hybrydową](#) przeciwko Ukrainie, Sencow pomagał dostarczać żywność żołnierzom ukraińskim i organizował w Symferopolu [wiece](#) poparcia dla zjednoczonej Ukrainy. W maju 2014 r. Federalna Służba Bezpieczeństwa aresztowała reżysera na Krymie i deportowała go do Rosji. Podczas procesu, określonego przez Amnesty International jako „[cyniczny i pokazowy](#)”, rosyjski sąd wojskowy skazał Sencowa w sierpniu 2015 r. na 20 lat pozbawienia wolności za planowanie [aktów terrorystycznych](#). Reżyser odpiera te zarzuty, uznając je, podobnie jak grupy obrońców praw człowieka, za motywowane [politycznie](#). Sencow powiedział, że bito go przez 24 godziny, próbując wymusić przyznanie się do winy. Władze rosyjskie [odmówiły](#) wszczęcia dochodzenia w sprawie zarzutu o stosowanie tortur.

Rosnące zaniepokojenie stanem zdrowia Sencowa po strajku głodowym

W maju 2018 r. Sencow rozpoczął strajk głodowy, domagając się uwolnienia wszystkich Ukraińców więzionych z powodów politycznych w Rosji i na anektowanym Krymie. Wśród narastających obaw o zdrowie reżysera w czerwcu misja Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) na Ukrainie przekazała sekretarzowi generalnemu ONZ [oficjalne pismo](#) w imieniu 38 państw. Sencow [zakończył](#) 145-dniowy strajk głodowy 6 października 2018 r. W odręcznie napisanym [oświadczeniu](#) reżyser [wyjaśnił](#), że nie ma wyboru i musi wstrzymać strajk, aby uniknąć przymusowego karmienia przez władze rosyjskie ze względu na krytyczny stan zdrowia. Jak dotąd Moskwa [odrzuca apele](#) Kijowa o wymianę Sencowa i ukraińskiego dziennikarza Romana Suszczenki, aresztowanego w Moskwie w 2016 r. pod zarzutem szpiegostwa, na więźniów rosyjskich.

Wsparcie międzynarodowe, w tym ze strony UE i Parlamentu Europejskiego

Oprócz Ukrainy uwolnienia Ołeha Sencowa domagają się też [Unia Europejska](#), Stany Zjednoczone, [Biuro Wysokiego Komisarza NZ ds. Praw Człowieka](#), grupy obrońców praw człowieka, stowarzyszenia [filmowców](#) i pisarzy, a nawet rosyjski reżyser [Nikita Michajłow](#), który jest blisko związany z prezydentem Władimirem Putinem. Wysoka przedstawiciel Unii do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa / wiceprzewodnicząca Komisji Federica Mogherini wielokrotnie podkreślała, że uwięzienie reżysera narusza prawo międzynarodowe, oraz apelowała do Rosji o umożliwienie Sencowowi i działaczowi Ołeksandrowi Kołczence powrotu na Ukrainę. W [rezolucji](#) z czerwca 2018 r. Parlament wezwał do bezzwłocznego uwolnienia Sencowa oraz 70 innych obywateli ukraińskich bezprawnie więzionych w Rosji i na Krymie. Po zakończeniu przez Sencowa strajku głodowego Europejska Służba Działań Zewnętrznych [potępiła](#) odmowę zapewnienia mu przez władze rosyjskie odpowiedniej opieki medycznej. [Ogłaszając](#) laureata Nagrody im. Sacharowa 25 października 2018 r. w Strasburgu, przewodniczący Parlamentu Europejskiego Antonio Tajani powiedział, że „odwaga i determinacja” Sencowa czynią z niego „symbol walki o uwolnienie więźniów politycznych więzionych w Rosji i na całym świecie”. Przyznając Nagrodę im. Sacharowa ukraińskiemu reżyserowi, Parlament „wyraża solidarność z nim i jego sprawą”. Przewodniczący Tajani powiedział też: „Domagamy się jego natychmiastowego uwolnienia”.

Reakcje na Nagrodę im. Sacharowa 2018

Podczas gdy ministerstwo spraw zagranicznych Rosji [skrytykowało](#) decyzję Parlamentu jako „całkowicie polityczną”, inni odnieśli się do niej przychylnie. [Amerykański PEN](#) określił ją jako „stanowcze wystąpienie w obronie pisarzy, artystów, więźniów politycznych oraz wszystkich tych, którzy (...) aktywnie walczą o wolność myśli i swobodę wyrażania poglądów w czasie mniej lub bardziej nasilającego się autorytaryzmu na całym świecie”. Zdaniem organizacji Human Rights Watch <https://www.apnews.com/4b8bda896fb0403190edea375f456880> nagroda pomoże zwiększyć presję na Moskwę, aby uwolniła Sencowa. Przewodniczący Rady Europejskiej Donald Tusk [ponowił](#) apel do Rosji o „uwolnienie Sencowa i wszystkich pozostałych więźniów politycznych zatrzymanych po bezprawnej aneksji Krymu przez Rosję”. Ukraiński premier Wołodymyr Hrojsman wyraził [wdzięczność](#) dla Parlamentu za przyznanie nagrody, którą nazwał „wyraźnym przesłaniem podkreślającym konieczność ochrony demokracji na świecie”.

